

Himlavalvet i skapelseberättelsen – vad är det som beskrivs?

Den här artikeln tar upp tre frågor som berör händelserna den andra dagen av skapelseberättelsen då ”himlavalvet” blir till.

För det första: vad är detta valv? När man hör ordet ”valv” associerar man antagligen till något fast och bastant, som ett bankvalv. Är det så man ska förstå det som beskrivs? För det andra: är det många så att författaren menar att det fanns fönster i det bastanta valvet varigenom vattnet ovanom valvet strömmade ner? För det tredje: vad menas med ”vattnet under och vattnet ovanför valvet”?

I akademisk litteratur är det en vanlig uppfattning att det är just en sådan bild som tecknas: Valvet är ett fast valv med fönster varigenom regnet kommer ner. Är den här tolkningen korrekt och välgrundad? I den här artikeln redogör jag för vad den hebreiska texten hävdar eller inte hävdar vad gäller ”himlavalvet”.

Den här artikeln bygger på mitt magisterarbete från Åbo Akademi som i sin helhet finns publicerad på www.urhistorien.com eller som direkllänk [här](#).¹

Mina tre frågor

Jag kommer att behandla frågorna i den här ordningen:

1. Vad avses med himlavalvet? Beskrivs ett fast bastant valv, som ett bankvalv?
2. Fanns det fönster i valvet genom vilka regnet kom ner?
3. Vad avses med att Gud skilde vattnet under valvet från vattnet ovanom valvet?

Inledningsvis presenterar jag översättningen i Bibel 2000, översättningen i Folkbibeln är snarlikt:²

Gud sade: ”I vattnet skall ett valv bli till, och det skall skilja vatten från vatten.” Och det blev så. Gud gjorde valvet och skilde vattnet under valvet från vattnet ovanför valvet. Gud kallade valvet himmel. Det blev kväll och det blev morgon. Det var den andra dagen.

¹ På www.urhistorien.com hittas också utlåtanden om mitt arbete samt det vitsord arbetet fick under fliken ”Skapelseberättelsen”. Arbetet kan också beställas direkt via tore.jungerstam@gmail.com eller köpas via Amazon om man söker på mitt namn, Tore Jungerstam. Titeln är: *1 Mos 1:1–2:3 och det babyloniska eposet Enuma Elish. En analys av det gemensamma i kosmogonin och av texternas syfte*.

² En nyare svensk översättning är NuBibeln från 2017. Jag använder dock inte den som exempel eftersom den följer den hebreiska texten sämre än såväl Bibel 2000 som Folkbibeln dag två.

Hur ska man förstå himlavalvet?

Det hebreiska ordet bakom ”valvet” är *raqia*. Jag kommer först att analysera betydelsen av *raqia*, men sedan även det namn som detta *raqia* ges: himmel. Därefter drar jag min slutsats gällande vilken uppfattning om *raqia* som har stöd i GT. Är det ett robust valv, eller något helt annat? Jag undersöker också huruvida man kan säga något om dess material.

Raqia är ett substantiv. Motsvarande verb, *raqa*, kan hjälpa oss att förstå vad som avses.³ Verbet används i betydelsen platta ut, göra tunt eller breda ut tunt. Verbet uttrycker att något fås att expandera. Det kan handla om att hamra ut för att tunt övertäcka en staty med guld som i 4 Mos 16:39:⁴

Prästen Elasar tog kopparfyrfaten som hade burits fram av dem som förbrändes, och de hamrades ut för att täcka altaret.

I 2 Mos 39:3 hamras guldets ut i så tunna skivor att det kan skäras och användas som trådar:

Man hamrade ut guldets till tunna plåtar och skar dessa i trådar så att de kunde vävas in med det violetta, purpurröda och karmosinröda garnet och det fina lingarnet till en konstvävnad.

Det är viktigt att inse att varken verktyget, i det här fallet hammare, eller det material som används är en del av betydelsen av verbet *raqa*. Betydelsen ”hamra” finns alltså inte i *raqa*. Man kunde således även översätta: ”De tunnade ut guldplåtarna” eller ”De fick guldets att expandera”. Men hur tunnar man ut guld? Jo, genom att hamra ut det. Det är expansion som verbet uttrycker och den kan ske på olika sätt beroende av material.⁵

Vill författaren specifikt förmedla att man smider med hammare så är det andra uttryck som används, till exempel i Jes 44:12.

Smeden arbetar fram sitt verk vid härden, med hammare formar han det och bearbetar det med starka armar.

När roten *raqa* används görs alltså något tunt, ofta genom att sträckas eller plattas ut. Roten kan också betyda breda ut eller övertäcka.⁶

Raqia benämns ”himmel” i slutet av den andra dagen. Begreppen är dock inte synonyma. För att förstå vad som avses med *raqia* måste även betydelsen av ”himmel” klarläggas.

Det finns åtminstone fyra sätt som begreppet himmel används:

³ Det är piel-formen av *raqa* som används här. För en mer ingående analys då jag även diskuterar olika former av *raqa* se [Jungerstam 2020, 23–29](#).

⁴ Roten förekommer en gång i Jer 10:9 med samma betydelse, alltså uthamrad tunn metall som används för att beklä avgudastatyer.

⁵ Sarna 1989, 8.

⁶ I hebreiskan bildas alla ord av tre konsonanter, det är det som avses med ”roten”. Roten kan sedan omvandlas till verb eller substantiv.

1. Himlen är det som Abraham ser när han tittar upp mot natthimlen för att räkna stjärnorna.⁷
2. Himlen är där fåglarna flyger.⁸
3. Himlen är där molnen seglar, vindarna blåser och vinden far.⁹
4. Himlen är platsen där Gud bor.¹⁰

Raqia är en hyponym till himmel, det är endast punkt ett som är gemensam.

Hur beskrivs denna himmel när den har samma betydelse som *raqia*. Det verb som ofta återkommer i samband med himmel är *natah* som har betydelsen ”spänna ut”, ”sträcka ut” eller ”sprida ut”. Förutom att stå ensamt i betydelsen spänna ut eller sträcka ut kopplas verbet ibland ihop med något tunt, som en duk eller gardin.

Det förekommer sex gånger att himlen beskrivs som att den sträcks eller spänns ut. Så tex i Jes 42:5:¹¹

Så säger Gud, Herren, han som har skapat himlen och spänt upp den, brett ut jorden med allt vad den alstrar, han som gett liv åt människorna där, livsande åt dem som vandrar på jorden:

Notera att här förekommer även roten *raqa* med betydelsen ”brett ut jorden”. Expansion är i fokus och materialet är inte metall.

I två andra exempel jämförs utsträckandet av himlen med att spänna ut ett tält respektive gardin eller duk:

Han tronar ovan jordens rund, de som bor på den är som myror. Han breder ut himlen som en duk, spänner upp den som ett tält att bo i (Jes 40:22).

Du sveper dig i ljus som i en mantel. Himlen har du spänt ut som en gardin (Ps 104:2).

Även bilden av en bokrulle som rullas ihop förekommer:

⁷ 1 Mos 15:5: Sedan förde han honom ut och sade: Se upp mot himlen och räkna stjärnorna, om du kan räkna dem. (SFB15)

⁸ 5 Mos 4:17: ...eller av en fågel som flyger i skyn (himmelen). (Bibel 2000)

⁹ Ps 78:26: Han lät östanvinden fara ut på himmelen (ordagrant: i himmelen), och genom sin makt förde han sunnanvinden fram. (1917)

¹⁰ 1 Kung 8:30: Ja, hör din tjänares och ditt folk Israels bön när de vänder sig mot denna plats. Hör den på platsen där du bor, i himlen. (SFB15)

¹¹ Övriga fem tillfällen är dessa:

Så säger Herren, din befriare, han som formade dig i moderlivet: Jag är Herren, som har skapat allt. Jag ensam spände upp himlen, jag bredde ut jorden utan hjälp (Jes 44:24).

Varför glömmer du Herren, din skapare, han som har spänt upp himlen och lagt jordens grund? (Jes 51:13).

Han som ensam har spänt upp himlen och går fram över havets vågor (egen översättning) (Job 9:8).

Han har gjort världen med sin kraft, grundat jorden med sin visdom och med sin klokhets spänt upp himlen (Jer 10:12).

Så talar Herren, han som har spänt ut himlen och lagt jordens grund, han som har skapat livsanden i människan (Sak 12:1).

Himlens stjärnor skall falna, himlen rullas ihop som en bokrulle, alla dess stjärnor vissnar och faller som vissna löv från vinrankan, som skrumpna fikon från trädet (Jes 34:4).

I alla dessa exempel associeras således till tunna, mjuka och lättböjliga material, inte till något hårt, statiskt eller metalliskt.

En himmel av metall?

Tanken att det är metalliskt himlavalv som beskrivs förekommer också. En himmel av metall nämns verkligen två tillfällen i GT i uttryck som inkluderar marken samtidigt. Man kan notera att det första tillfället ska himlen bli som koppar och marken som järn, medan metallerna har bytt plats det andra tillfället.

Himlen över ditt huvud skall bli koppar och marken under dig järn. (3 Mos 26:19)

Jag skall låta er himmel bli som järn och marken under er som koppar. (5 Mos 28:23)

Det är viktigt att inse att sammanhanget vid bägge tillfällen är likadant: följderna av förbundsbrott. Det som beskrivs är alltså en av förbannelserna som drabbar förbundsfolket om de ihärdigt vänder Gud ryggen, det är inte ett normalt tillstånd. Hävdar man att författaren verkligen trodde att himlen blev metallisk vid sådana tillfällen måste man samtidigt hävda att han även trodde att marken förvandlades till metall. Detta innebär samtidigt att man kan fastställa att han *inte* trodde att himlen i sitt vanliga tillstånd var gjord av metall, varken koppar eller järn. Annars skulle det ju inte innebära någon förbannelse att den förvandlades till metall. Men givetvis är detta endast ett bildligt uttryck för en himmel som inte ger regn och en jord som blir hård på grund av svår torka. Det finns ingen anledning att tro att författaren menade att marken blev koppar, lika lite som att han trodde att himlen blev järn – eller tvärtom.

Min slutsats om hur himlavalvet – *raqia* – ska förstås

Jag drar slutsatsen att *raqia* uttrycker en ”utsträckning”. Någoting har expanderats, breddats ut och gjorts tunt. *Raqia* ska inte förknippas med något robust och tjockt. Man kan inte heller utgående från *raqia* säga något om materialet. Men på basis av min analys av vad GT som helhet beskriver och speciellt 3 Mos 26:19 och 5 Mos 28:23 har jag kunnat utesluta tanken på att GT:s författare menar att *raqian* var gjort av metall. På flera ställen beskrivs den däremot som något tunt och böjligt, den liknas vid en tunn duk, en gardin eller en bokrulle.

Den engelska översättningen *expanse* som förekommer i en del översättningar ger rätt associationer.¹² På svenska låter inte måhända ”utsträckning” lika bra, men det fångar vad *raqia* uttrycker. Den översättningen sätter fokus på att något sträckts ut och är tunt.

Har himlavalvet fönster?

Har himlavalvet, eller utsträckningen, fönster genom vilka regnet strömmar ner? Varifrån kommer regnet enligt GT:s författare? I forskningen har jag noterat olika åsikter. Många forskare menar att man verkligen finner den uppfattningen i GT att regnet kommer via fönster

¹² Används t.ex. av NET (New English Translation) och NAS (New American Standard Bible).

i himlavalvet. Men det finns också forskare som hävdar att GT:s författare uttrycker medvetenhet om att regn kommer från moln. Jag har inte funnit någon heltäckande översikt av vilken uppfattning GT ger uttryck för i litteraturen så därför har jag kartlagt alla relevanta ställen i GT om ämnet.

Först besvarar jag frågan om huruvida GT ger uttryck för att regn kommer från moln. Därefter tar jag mig an frågan huruvida GT ger uttryck för uppfattningen att himlen har konkreta öppningar som kan stängas och öppnas.

Min granskning av huruvida GT:s författare visar medvetenhet om att regn kommer från moln gav ett tydligt resultat. Jag noterar 15 tillfällen i åtta olika böcker som uttrycker att författarna visste att regn kommer från moln. Av dessa kan följande tre fungera som exempel, resten finns listade i fotnoten:¹³

När kungens uppsyn är ljus betyder det liv, hans välvilja är som ett moln med vårregn (Ps 77:18).

Jag skall låta den förfalla: där skall inte beskäras, inte hackas, tistel och törne skall ta överhand. Och molnen skall jag förbjuda att fälla sitt regn över den (Jes 5:6).

Den sjunde gången sade han: ”Jag ser ett moln, inte större än en hand, stiga upp ur havet.” Elia sade till honom: ”Gå och säg till Achav att han spänner för och åker ner innan regnet hindrar honom.” Under tiden hade himlen täckts av mörka moln, det blåste upp och ett skyfall bröt ut. (1 Kung 18:44–45).

Även om författarna uttrycker uppfattningen att regn kommer från moln utesluter detta inte att det samtidigt kan finnas exempel på att man tänkte sig att himlavalvet hade konkreta öppningar. Därför har jag granskat alla tillfällen i GT som kan anses stöda tanken på öppningar i himlavalvet. Jag benämner i fortsättningen de tänkta öppningarna ”fönster”.

Begreppet himmelens fönster används sex gånger i tre olika sammanhang: två gånger i samband med regn, tre gånger i samband med välsignelser och en gång i samband med domar.

¹³Be Herren om regn vid tiden för vårregnet. Det är Herren som skapar molnen, han ger er strömmande regn, han ger gröda på marken åt alla (Sak 10:1).

När molnen är fyllda tömmer de regnet på jorden, och ett träd som faller, mot norr eller söder, ligger på den plats där det föll (Pred 11:3).

Nordanvind för med sig regn och vredgad uppsyn förstuckna ord (Ords 25:23).

Då solen och ljuset slocknar och månen och stjärnorna, då regnet följs av nya moln (Pred 12:2).

Han dolde sig i mörkrets tält, i molnens fuktiga massor (2 Sam 22:12).

Han knyter in vattnet i molnen utan att skyarna (ענני betyder moln) rämnar av tyngden (Job 26:8).

De strömmar ur skyarna (מַטְרָה avser alltid moln) och faller på människor överallt (Job 36:28).

Vem håller i sin vishet räkning på molnen, vem tömmer ut himlens läglar (Job 38:37). Han dolde sig inne i mörkrets tält, i molnens fuktiga massor (Ps 18:12). Från skyarna (ענני betyder moln) strömmade vatten, åskmolnen mullrade och dina pilar flög (Ps 77:18).

Han som täcker himlen med moln, som skänker regn åt jorden och låter gräset gro på bergen (Ps 147:8).

När han fyllde molnen däruppe med kraft och lät djupets källor bryta fram (Ords 8:28).

För regn används det endast i ett unikt sammanhang. Det är när syndaflodens regn startade och avstannade, aldrig annars.

Det är då Noa var sexhundra år, på sjuttonde dagen i andra månaden, bröt alla det stora djupets källor fram, himlens fönster öppnades (1 Mos 7:11).

Djupets källor och himlens fönster stängdes och regnet från himlen upphörde (1 Mos 8:2).

Jag anser det är uppenbart att författaren inte endast vill upplysa om att ”nu börjar det regna”. Syndafloedsregnet var inget vanligt regn. En rimlig tolkning är att författaren vill säga att vattnet började vräka ner. Det är en naturlig slutsats om man dels beaktar att GT:s författare tydligen visste varifrån det vanliga regnet kom, dels noterar det faktum att det endast är i detta unika sammanhang som uttrycket himlens fönster används i samband med regn.

Det finns dock fyra andra tillfällen då fönster i himlen nämns. Det sker tre gånger i samband med välsignelser och en gång i samband med domar. Jag presenterar först alla fyra tillfällen, varefter jag diskuterar dem kort och drar min slutsats.

Elisha sade: ”Lyssna till Herrens ord. Så säger Herren: I morgon skall man vid stadsporten i Samaria få ett mått siktat mjöl eller två mått korn för en sikel.” Då sade kungens adjutant: ”Om så Herren gjorde fönster på himlen skulle detta inte kunna hända!” — ”Du skall få se det med egna ögon”, sade Elisha, ”men du kommer aldrig att äta av det mjölet” (2 Kung 7:1–2).

Kom med hela tiondet till förrådshuset, så att det finns mat i mitt hus. Sätt mig på ett sådant prov, säger Herren Sebaot, då kommer jag att öppna himlens fönster och låta ymnig välsignelse strömma ner över er (Mal 3:10).

Han gav sin befallning åt molnen därovan och öppnade himlens dörrar, han lät manna regna över dem, säd från himlen gav han dem (Ps 78:23).

Det skall ske att den som flyr undan förskräckelsens rop störtar i fallgropen, och den som kommer upp ur fallgropen fångas i snaran. Ty fönstren i höjden är öppna och jordens grundvalar skakar (Jes 24:18, SFB).

Visar dessa exempel att man tänkte sig konkreta öppningar i fästet genom vilka säd, välsignelse, manna eller domar föll ner? Jag har svårt att inse det sunda i en sådan tolkning. Tvärtom menar jag att det är uppenbart att författarna här använder bildliga uttryck. Att så verkligen är fallet blir tydligt om man närmare granskar det första exemplet från 2 Kung 7:1–2. Kungens adjutant säger: ”Om så Herren gjorde fönster på himlen skulle detta inte kunna hända!” Detta innebär att själva tanken på att Gud skulle göra fönster på himlen var så absurd och otänkbar att just den bilden används för att illustrera något som adjutanten ansåg att under inga omständigheter kunde ske. Detta visar med all tydlighet att man inte trodde att det fanns öppningar i himlavalvet.

Vad menas med att himlen stängs till?

Ibland nämns dock att himlen stängs till. Det kunde ändå tolkas som ett stöd för tanken på öppningar som konkret kan stängas.

I 5 Mos 11:17 berättar Mose vad som händer om folket avfaller och tjänar andra gudar:

Då vredgas Herren på er och stänger till himlen, så att inget regn faller och marken inte ger någon gröda, och då utplånas ni snart från det rika land som Herren vill ge er.

På detta syftar, högst troligt, Salomo i sitt invigningstal för templet i 1 Kung 8:35–36:

Om himlen är stängd och inget regn faller, därför att de har syndat mot dig, men de sedan ber, vända mot denna plats, och prisar ditt namn och omvänder sig från sin synd när du tuktar dem, lyssna då i himlen och förlåt din tjänare och ditt folk Israel deras synd. Lär dem den rätta vägen som de skall vandra, och låt regnet falla över ditt land, som du har gett ditt folk som egendom.

Den verb som här används för att stänga till är *atsar*. Det är dock inte det verb som används i samband med att dörrar, fönster eller byggnader fysiskt stängs till. Då används i stället *sagar*, till exempel i 3 Mos 14:38:¹⁴

Skall han gå ut ur huset, stanna vid dörren och stänga huset för sju dagar.

Verbet *atsar* används i betydelsen hålla tillbaka, avhålla, hindra. Till exempel i samband med att hindra någon att få barn, som i 1 Mos 20:18 när HERREN hade ”stängt till” moderlivet i betydelsen göra ofruktsam.¹⁵ *Atsar* används aldrig för att fysiskt stänga till någonting.

Min slutsats är att folkets olydnad kan leda till att himlen inte ger sitt regn. Den görs därmed ofruktsam, den ”stängs till”. Lösningen är att människan vänder om så att regn på nytt börjar falla. Inga fönster stängs, inga fönster öppnas.

Min slutsats vad gäller huruvida himlavalvet hade fönster

Min granskning av GT resulterade i 15 exempel på att författarna förstod att regn kommer från moln. Jag fann ett exempel på hur otänkbar tanken på konkreta fönster i himlavalvet var då just den bilden används för att uttrycka det otänkbara, något som inte kan ske. Uttrycket ”himmelens fönster” fungerar som ett sätt att uttrycka att välsignelser, straffdomar eller regn i överflöd skulle välla ner över jorden. Tolkningen att himmelens fönster uttrycker ymnighet fungerar bra för varje tillfälle i GT.

Jag kan på basis av min analys förkasta tanken att GT ger uttryck för en världsbild som inbegriper föreställningen om ett fäste som hade fysiska öppningar varigenom regn eller annat strömmade ner. Jag kan samtidigt bekräfta att GT ger uttryck för en medvetenhet om att regn kommer från moln.

¹⁴ Fler exempel: 3 Mos 13:11; Rut 1:13; 1 Sam 23:8; Neh 6:10; 7:3; 13:19; Job 5:16; Jes 22:22; Hes 39:11; 46:12; Hos 2:6; Mal 1:10.

¹⁵ Herren hade nämligen gjort alla kvinnor i Avimeleks hus ofruktsamma för Saras, Abrahams hustrus, skull.

Vad menas med vattnen under och ovan himlavalvet?

Jag ska ännu kort beröra frågan om hur man kan förstå det här uttrycket:

Gud gjorde valvet och skilde vattnet under valvet från vattnet ovanför valvet.

Den vanliga förståelsen är att det beskriver att Gud skilde på vattnet under himlavalvet och vattnet ovanför valvet. Den förståelsen är fullt möjlig. Men man bör notera att det hebreiska *meal* som här översätts som ”ovanför” nästan alltid betyder ”från” i Moseböckerna. Av de 53 gånger *meal* förekommer ska det åtminstone 51 gånger förstås som ”från”.¹⁶ Det är alltså möjligt att översätta ”vattnet under valvet och vattnet från valvet” och förstå det senare som det vatten som kommer ovanifrån som regn eller dimma.

Hur kan man översätta och förstå händelserna dag två?

På basis av vad jag har diskuterat i den här artikeln presenterar jag min översättning av dag två:¹⁷

Och Gud sa: Låt det bli en utsträckning bland¹⁸ vattnen och låt den bli en åtskiljare mellan vatten och vatten Och Gud gjorde utsträckningen.

Ja, han orsakade åtskillnad mellan vattnen som är under utsträckningen och mellan vattnen ovan utsträckningen. Ja, så blev det.

Och Gud kallade utsträckningen himmel.

Och det blev afton och det blev morgon – en andra dag.

Vad är då denna utsträckning? Ett naturligt sätt att förstå vad som händer är att atmosfären blir till. Detta tunna skikt som är så nödvändigt för att livet på jorden ska kunna blomstra.

Jag konstaterar att det inte finns någon grund i den hebreiska texten för uppfattningen att det som beskrivs dag två är ett fast, eventuellt metalliskt, himlavalv som även kanske inkluderar öppningsbara fönster. I stället används verb och beskrivningar som harmonierar med vad man idag vet om atmosfären som en tunn utsträckning som omspannar jorden. Att det är så är nog en smula anmärkningsvärt.

Tore Jungerstam, Teologie Magister inom GT-exegetik

Litteratur

Jungerstam, T.

¹⁶ Det enda entydiga undantaget då *meal* innebär ”på” är i 1 Mos 40:17: Men fåglarna åt dem ur korgen *på* mitt huvud.

¹⁷ Jag väljer att översätta med ”vatten ovan utsträckningen”, trots att den betydelsen är mycket sällsynt för *meal*.

¹⁸ ”Bland” är den vanligaste betydelsen av den preposition som används, *betoch*, ”i” är en annan vanlig betydelse. Se t.ex. 1 Mos 3:8; 9:21; 18:24; 23:10; 37:7; 40:20; 42:5; 2 Mos 2:5; 9:24; 11:4; 14:16, 22, 27, 29; 15:19; 24:18; 29:45; 39:3, 25; 3 Mos 22:32; 24:10; 25:33; 4 Mos 1:49; 2:33; 5:21; 9:7; 17:21; 18:20, 24; 26:62; 27:3–4, 7; 33:8; 35:35; 5 Mos 11:3; 19:2; 32:51.

2020 *I Mosebok 1:1–2:3 och det babyloniska eposet Enuma Elish. En analys av det gemensamma i kosmogonin och av texternas syfte. Pro gradu avhandling.* Teologiska Fakulteten, Åbo Akademi. Tredje upplagan med förklaringar till den hebreiska texten. Kan läsas via www.urhistorien.com eller direkt [via den här länken](#).

Sarna, N. M.

1989 *Genesis. The JPS Torah Commentary.* The Jewish Publication Society. Philadelphia.

Tsumura, D. T.

1997 "Raḳia". *New International Dictionary of Old Testament Theology & Exegesis. Volume 3.* W. A. VanGemeren (ed.). Zondervan. Grand Rapids, 1198.